

KØBENHAVNS MUSEUM, 2021

Klareboderne m.fl.

KBM 4301

Slots- og Kulturstyrelsens J.nr.: 18/00861

Helligånds Sogn, Sokkelund Herred, Københavns Amt

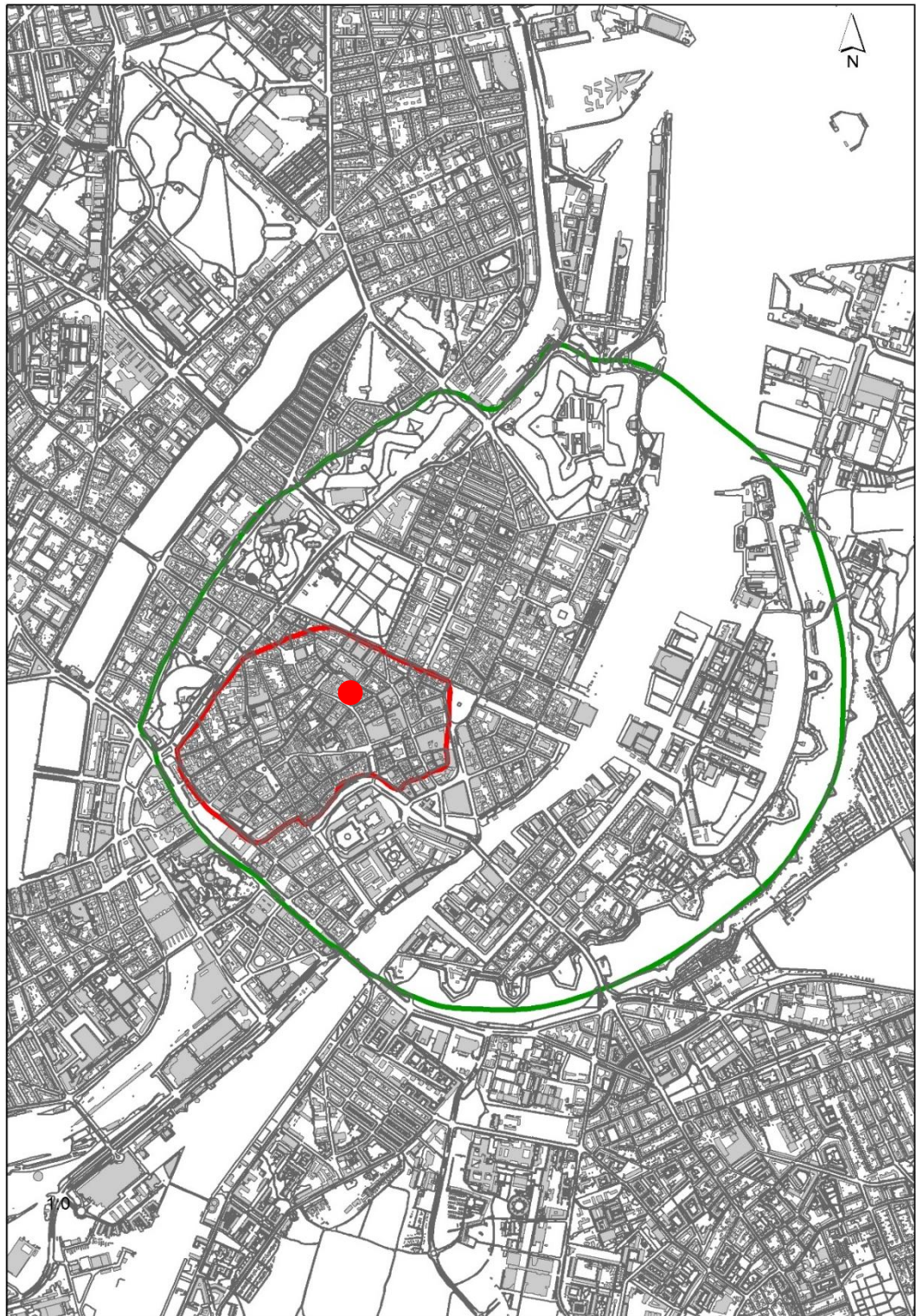
Sted- og Sb-nummer: 020306-762

Københavns Museum
Stormgade 20
1555 København V
Telefon: +45 33 21 07 72
E-mail: museum@kk.dk
Københavns Museums hjemmeside: www.copenhagen.dk
© Københavns Museum 2021

Indholdsfortegnelse

1	Abstract	5
2	Undersøgelsens forhistorie	6
3	Administrative data og udgravningsdata	8
3.1	Administrative data	8
3.2	Udgravningsdata	8
4	Kulturhistorisk baggrund og områdets naturforhold	10
4.1	Kulturhistorisk baggrund	10
4.2	Topografi, terræn og undergrund	11
5	Centrale problemstillinger	12
6	Udgravningsmetode	13
6.1	Arkæologisk udgravningsmetode	13
6.2	Målesystem	13
6.3	Fundindsamling og -håndtering	13
6.4	Prøvestrategi og metoder	13
6.5	Digital registrering og lagring	13
7	Undersøgelsens resultater	14
7.1	Faseinddeling og anlægstyper	15
7.2	Fundmateriale	22
7.3	Naturvidenskabelige analyser	22
8	Diskuterende sammenfatning	23
9	Fremtidigt arbejde	24
10	Litteraturliste	25
11	Fotoliste	26

Figur 1 Kort over København med markering af undersøgelsesområdet (rød prik).

1 Abstract

I forbindelse med anlæggelse af fjernvarme blev der gravet tracéer i Klareboderne, Kronprinsensgade, Pilestræde samt Møntergade. Københavns Museum udførte en arkæologisk overvågning på et samlet areal på 124 m² (186 m³), hvor der blev afdækket en række fundamenter og trævandrør,

The Museum of Copenhagen conducted an archaeological watching brief in relation to work being done at Klareboderne, Kronprinsensgade, Pilestræde and Møntergade (total 124 m²/186 m³). During the watching brief several remains of foundations walls and a wooden waterpipe were uncovered.

Arkæologiske perioder:

Senmiddelalder, efterreformatorsk tid, nyere tid, 1400-1800-tallet

Anlæg og fund:

Fundamenter, trævandrør

Nøgleord:

Fundamenter, murværk, kampesten, trævandrør, opfyld

2 Undersøgelsens forhistorie

I forbindelse med at HOFOR skulle etablere fjernvarme i Klareboderne 5 og 14, Pilestræde 51 og 52 samt Møntergade 2, udførte Københavns Museum en udvidet forundersøgelse i form af overvågning i det berørte område.

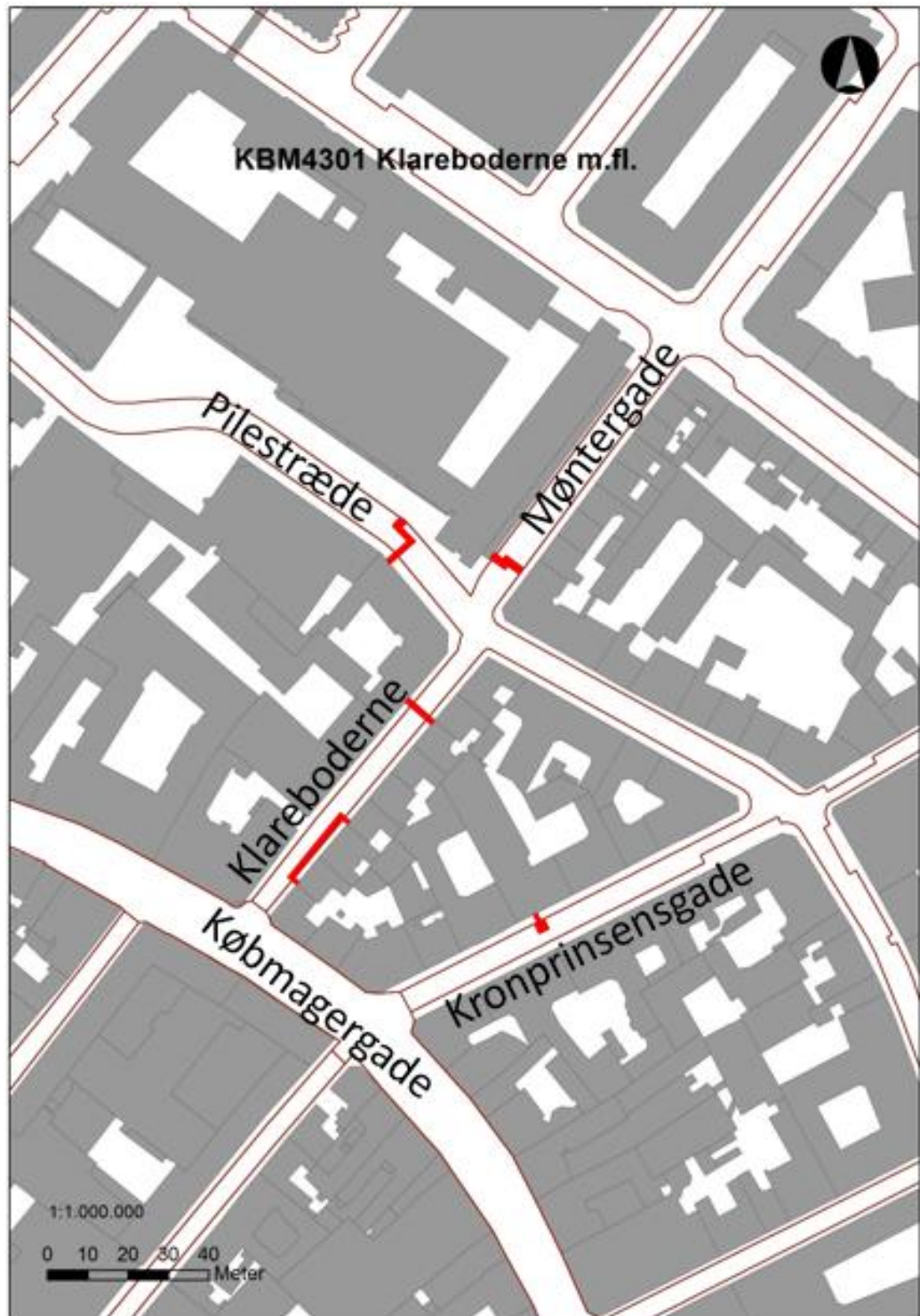
Der skulle i forbindelse med anlægsarbejdet graves et tracé med en samlet længde på ca. 62 meter, en bredde på ca. 2 meter og en gennemsnitlig dybde på ca. 1,5 meter. Gravedybden i tracéet varierede fra ca. 0,8-3 meter. I flere svejsehuller var gravdybden 3 meter. I denne dybde var der stor sandsynlighed for at støde på middelalderlige kulturlag og anlæg områdets historie taget i betragtning.

Tidligere undersøgelser i området viser, at anlægsarbejdet med stor sandsynlighed ville berøre tidligere bebyggelse som fundamenter fra 17-1800-tallet, som tidligere fundet i bl.a. Kronprinsens Gade (KBM 2847 og KBM4123) samt kulturlag fra 16-1800-tallet, som der tidligere er blevet arkæologisk erkendt bl.a. Kronprinsensgade (KBM4123) samt Købmagergade (KBM4338).

Beretningen dækker den udvidede forundersøgelse udført primo 2019. Nedenstående tabel viser tidligere undersøgelser i området (Tabel 1)

KBM-nr.	Lokalitet	År	Beskrivelse
2030	Nina Bangs Plads	1998	Fund af huse samt begravelser.
2847	Kronprinsensgade 1-7	2003	Fund af 1700-tals murværk.
4074	Pilestræde, Købmagergade, Landemærket	2016	Fund af Trinitatis kirkes kirkegård med begravelse fra 16-1800-tallet, samt fundamenter og en muret vandrede.
4123	Kronprinsensgade m.fl.	2016	Fund af murværk, trævandrør, opfyldt fra 16-1800-tallet.
4338	Købmagergade 25-27	2018	Fund af kulturlag samt fundamenter.

Tabel 1. Tidligere arkæologiske observationer i området.

Figur 2 Kort med markering af de udgravede områder, felt 1-5.

3 Administrative data og udgravningsdata

3.1 Administrative data

- 06.11.2017 Københavns Museum bliver kontaktet af HOFOR om kommende gravearbejder.
- 26.01.2018 Københavns Museum fremsender argumentation samt forundersøgelingsbudget til SLKS.
- 29.01.2018 Museet modtager godkendelse af budgettet fra SLKS.
Dokumentationen for bygherres godkendelse af budgettet er ved en beklagelig fejl bortkommet. Derved kan dato for denne ikke oplyses.

Bygherre på projektet var HOFOR Fjernvarme der ligeledes, som bygherre, bekostede forundersøgelsen jf. Museumslovens § 26 stk. 2, 1. pkt. om arkæologiske undersøgelser i forbindelse med bygge- og anlægsarbejder. Entreprenør var hhv. NCC og Kamco Aarsleff.

Relevant dokumentation vedrørende KBM4301 Klareboderne m.fl. opbevares på Københavns Museum. Digital dokumentation, inklusive fotos, Intrasis-database, e-mails, m.v. er arkiveret på museets servere samt kommunens journaliseringsprogram eDoc under administrativsag 2017-0371680.

Beretningen findes som papirkopi i museets arkiv samt i digital form på Københavns Kommunes server. En digital kopi af beretningen sendes til bygherre og vil desuden blive gjort offentlig tilgængelig på museets hjemmeside (<https://cphmuseum.kk.dk>) samt på Slots- og Kulturstyrelsens nationale, online register "Fund og Fortidsminder" (<http://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/>).

3.2 Udgravningsdata

Undersøgelsen blev gennemført som overvågning fra 25.04.2018-09.08.2018.

Da der var gravning af flere tracèer fordelt på flere gader, forekom der en del ventetid for arkæologen imellem de gravede felter (se figur 2).

Felt 1: Langs med vejen ud for Klareboderne 4-8

Felt 2: Et mindre stik ind til Kronprinsensgade 7

Felt 3: På tværs af gaden mellem Klareboderne 5 og 14

Felt 4: På tværs af gaden mellem Pilestræde 51 og 56

Felt 5: På tværs af gaden mellem Møntergade 1 og 2

Felt 6: På tværs af vejen mellem Klareboderne 1 og 2. Dette felt blev gravet uden arkæologisk tilstedeværelse og information herom blev først oplyst ved museets henvendelse den 18.11.2020, hvorefter feltarbejdet ansås for afsluttet.

Der var generel god kommunikation mellem entreprenør og arkæolog undervejs i graveperioderne.

Ved undersøgelsen deltog feltarkæologerne Daniel Peter Dalicsek, Gerd Bindesbøl Ravnholt, Mikkel Siebken og Morten Steineke.

Sagsansvarlig var museumsinspektørerne Signe Lützu Pedersen og Lena Diana Tranekjer.

Udgravningsleder og beretningsansvarlig var museumsinspektør Stine Damsbo Winther.

KBM-nr. og internt journalnr.	KBM 4301, internt sagsnr. 3737
Slots- og Kulturstyrelsen journalnr.	18/00861
Amt	København
Herred	Sokkelund
Kommune	København
Kvarter	Købmager Kvarter samt Rosenborgs Kvarter
Sogn	Helligånds Sogn
Periode for feltarbejde	25.04.2018 – 09.08.2018
Arkæologer	Daniel Peter Dalicsek, Gerd Bindesbøl Ravnholt, Mikkel Siebken, Morten Steineke, Stine Damsbo Winther
Areal (m2) samt % af område	Ca. 124 m ²
Volume (m3) samt % af område	Ca. 186 m ³
Koordinatsystem	DKTM 3
Højdesystem	DVR 90
X-koordinater	652091-652152
Y-koordinater	1173208-1173295
Meter over havet	
Bygherre	HOFOR
Hovedentreprenør	Kamco Aarsleff / NCC

Tabel 2. Administrative data og udgravningsdata.

4 Kulturhistorisk baggrund og områdets naturforhold

Lokaliteten er beliggende øst for Købmagergade indenfor den middelalderlige befæstning af København, hvor gadernes forløb i flere tilfælde kan føres tilbage til middelalderen. Denne nordøstlige del af byen blev først forholdsvis tæt bebygget, og området var indtil da karakteriseret af flere større gårde, kålhaver og andre lignende pladskrævende aktiviteter (Christophersen 1985:70). Nok netop på grund af de større grunde i området, bliver et nonnekloster (Skt. Clara Kloster) opført her i området så sent som i 1497 (Christophersen 1985:105).

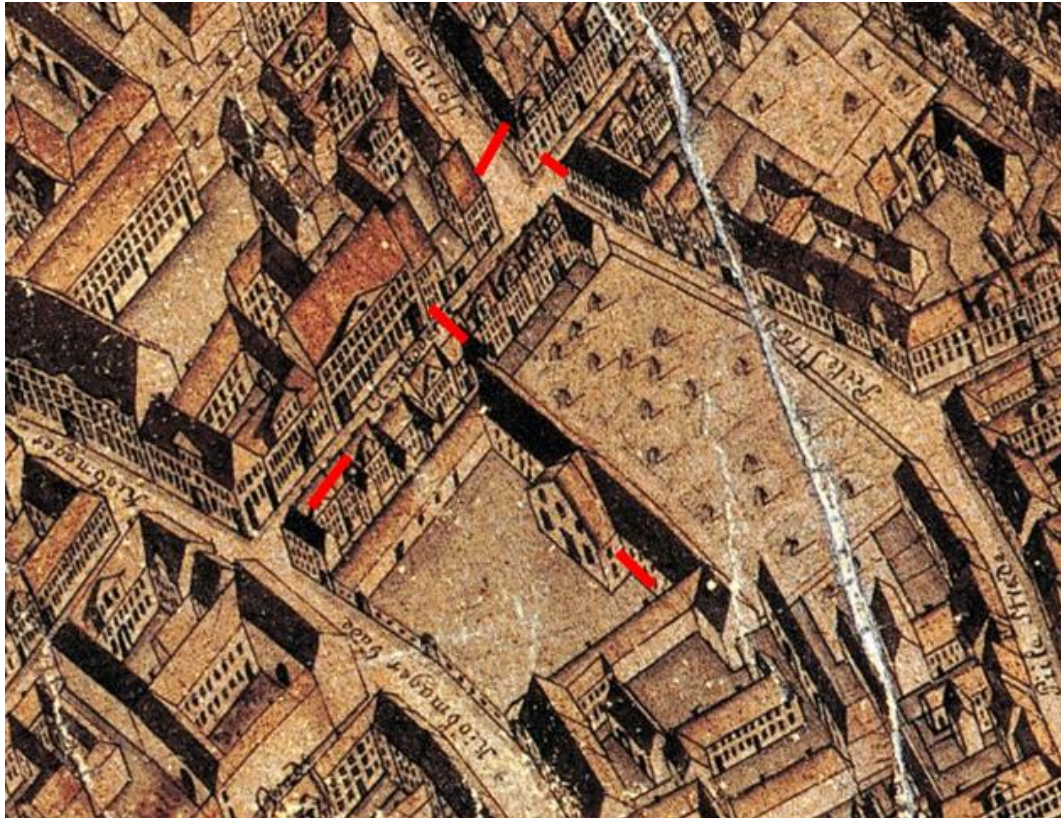
4.1 Kulturhistorisk baggrund

Klareboderne nævnes første gang i 1518 og er sammen med Møntergade et af gadeforløbene, der har ført til Skt. Claras Kloster, der grundlægges i 1497 (Tønnesen 1988:150ff;160ff). Den sydlige side af gaden opkøbes i 1568 af rigshofmester Peder Oxe, der opfører en række boder, Klareboderne, til udlejning. Gadens nordlige side bestod af én stor grund langt op i tid samt en mindre grund på hjørnet af Klareboderne og Købmagergade. Alle gadens huse brænder ned ved den store brand i 1728, og efterfølgende reguleres gaden i mindre grad, og udmundingen mod Møntergade udvides. Husene genopføres, og på gadens sydlige side kan der i dag endnu spores inddelingen af boderne i det senere byggeri.

Pilestræde har været en af tre middelalderlige tværgader i området og kan muligvis føres tilbage til 1200-tallet (Tønnesen 1988:126ff;196ff). En af de store grunde på gadens østside, bliver skænket til oprettelse af Skt. Clara Kloster. Klosteret bliver nedlagt som gejstlig institution ved reformationen, men selve komplekset består til ind i 1600-tallet og fungerer blandt andet som udmøntningssted; heraf kom navnet til Møntergade. På nordsiden af Møntergade blev der i starten af 1500-tallet opført en række boder overfor klosteret, der siden fik navnet Sjæleboderne. Efter at klosterets funktion nedlægges opføres flere boder i gaden. Alle disse boder nedbrænder også i 1728.

Kronprinsensgade er et yngre gadeforløb der bliver anlagt i 1780'erne hen over en tidligere stor matrikel med et gårdanlæg med middelalderlige rødder samt et større haveanlæg (Tønnesen 1988:140ff).

Købmagergade omtales i 1370/80 som Bjørnebrogade, hvilket menes muligvis at kunne henvise til en dæmning eller bro over byens rende (åben kloak), som løb gennem gaden (Tønnesen 1988:239ff). I 1400-tallet blev gaden brugt af byens slagtere, som solgte kød fra åbne boder langs gaden, og gaden blev nu kaldt Kjødmangergade. I begyndelsen af 1500-årene blev Slagterboderne dog flyttet til Skindergade.

Figur 3 Udsnit af Geddes eleverede kort fra 1761 med felt 1-5 (rød markering). Taget fra KKKort, Københavns Kommune.

4.2 Topografi, terræn og undergrund

Københavns oprindelige topografi er ændret meget gennem tiderne. Ophobning af affald fra husholdning, husdyr og produktion har hævet og udjævnet terrænet. Fyldlagene når flere steder en tykkelse på mere end fem meter. Holme og vige er jævnet ud og fyldt op, og byen har bredt sig langt ud over den oprindelige kystlinje. Optegnelser over disse forhold finder vi bl.a. hos Rosenkjær (Rosenkjær 1906:18ff) og Ramsing (Ramsing 1910).

Gamle undersøgelser har vist, at Købmagergade har ført ned til en flad lavvandet strand og, at terrænet oprindeligt har haft en lille, men jævn stigning mod nord, på strækningen mellem Højbro Plads og Skindergade (Fritz 1862:65ff). På Højbro Plads er opfyldningernes tykkelse godt 2,20 m, mens de ved Silkegade når ned i en dybde af ca. 2,7 meter, og ved Kronprinsensgade til en dybde af 3,15 meter. Herefter aftager opfyldslagernes tykkelse. Under opfyldslagene ligger et blåligt gruset og sandet lerlag, der udgør toppen af den istidsafsatte moræne.

5 Centrale problemstillinger

Ved gravning af grøfter i gadeforløbet, kan der være bevaret spor efter de oprindelige boder og bygninger i gadeforløbene – især i Klareboderne, hvor gaden bliver reguleret efter 1728. Der kan også være mulighed for at støde på ældre og middelalderlige gadebelægninger, der kan be- eller afkræfte gadernes historiske forløb og bredde. Den nordøstlige del af det middelalderlige København har haft en anden karakter end resten af byen, da der har været tyndere bebygget, og aktiviteterne har primært været tilknyttet havebrug men også forskellige gårdsaktiviteter. Området kan være forholdsvis uforstyrret, da en stor del af bygningsmassen er den oprindelige efter gadens opførsel. Slutteligt kan der være mulighed for at påtræffe rester af anlæg tilhørende Skt. Clara Kloster. Hele området ligger indenfor Kulturarvsarealet.

6 Udgravningsmetode

Udgravning og dokumentation fulgte de normer, som Københavns Museum har fastsat i sine strategidokumenter for udgravning inden for museets ansvarsområde.

Gravearbejdet foregik ude i vejen samt over fortov, hvilket betød mere eller mindre afspærring af gaden og trafik. Der blev gravet med maskine og jorden blev lagt i dumper og kørt i container.

6.1 Arkæologisk udgravningsmetode

Observationer blev primært gjort fra kanten af grøften grundet sikkerhed ifm. de dybe tracéer. Ved arkæologisk interesse blev der spundet, så det var sikkert forsvarligt at gå i grøften og registrere arkæologiske forekomster.

6.2 Målesystem

Det var ikke muligt at anvende GPS grundet de smalle stræder, der gav dårligt signal. Al opmåling blev i stedet målt ind manuelt i forhold til eksisterende bygninger. Alle anlæg er senere lagt ind i museets registreringsystem IntraSIS.¹ Alle data forefindes digitalt.

6.3 Fundindsamling og -håndtering

Der blev ikke indsamlet nogle genstande.

6.4 Prøvestrategi og metoder

Der blev ikke udtaget nogle prøver på indeværende sag.

6.5 Digital registrering og lagring

Den manuelle indmåling blev overført til museets digitale registreringsystem IntraSIS under sagsnummer K2018:04. Grøfternes placering er overført i samme database baseret dels på manuelle opmålinger og dels på ledningsplaner udleveret af HOFOR. Dokumentation og fotos findes på museets server og er arkiveret under *KBM4301 Klareboderne m.fl.*

¹ IntraSIS Explorer systemet er udviklet af det svenske kulturministerium og benyttes i forbindelse med indsamling, relatering, strukturering samt arkivering af data.

7 Undersøgelsens resultater

Området bar kraftigt præg af moderne nedgravninger, og der kunne flere steder observeres større områder med diverse moderne rør og kabler. Der var derfor sparsomt med forekomster af arkæologiske registreringer.

Der blev i alt registreret 11 kontekster (se tabel 3). Dateringsmæssigt er de alle efterreformatoriske, med undtagelse af et fundament, der sandsynligvis er eftermiddelalderligt. Seks af konteksterne bestod af moderne forstyrrelser.

Anlægstype	Antal
Fundament	4
Trævandrør	1
Forstyrrelser	6
Total	11

Tabel 3. Registrerede anlæg.

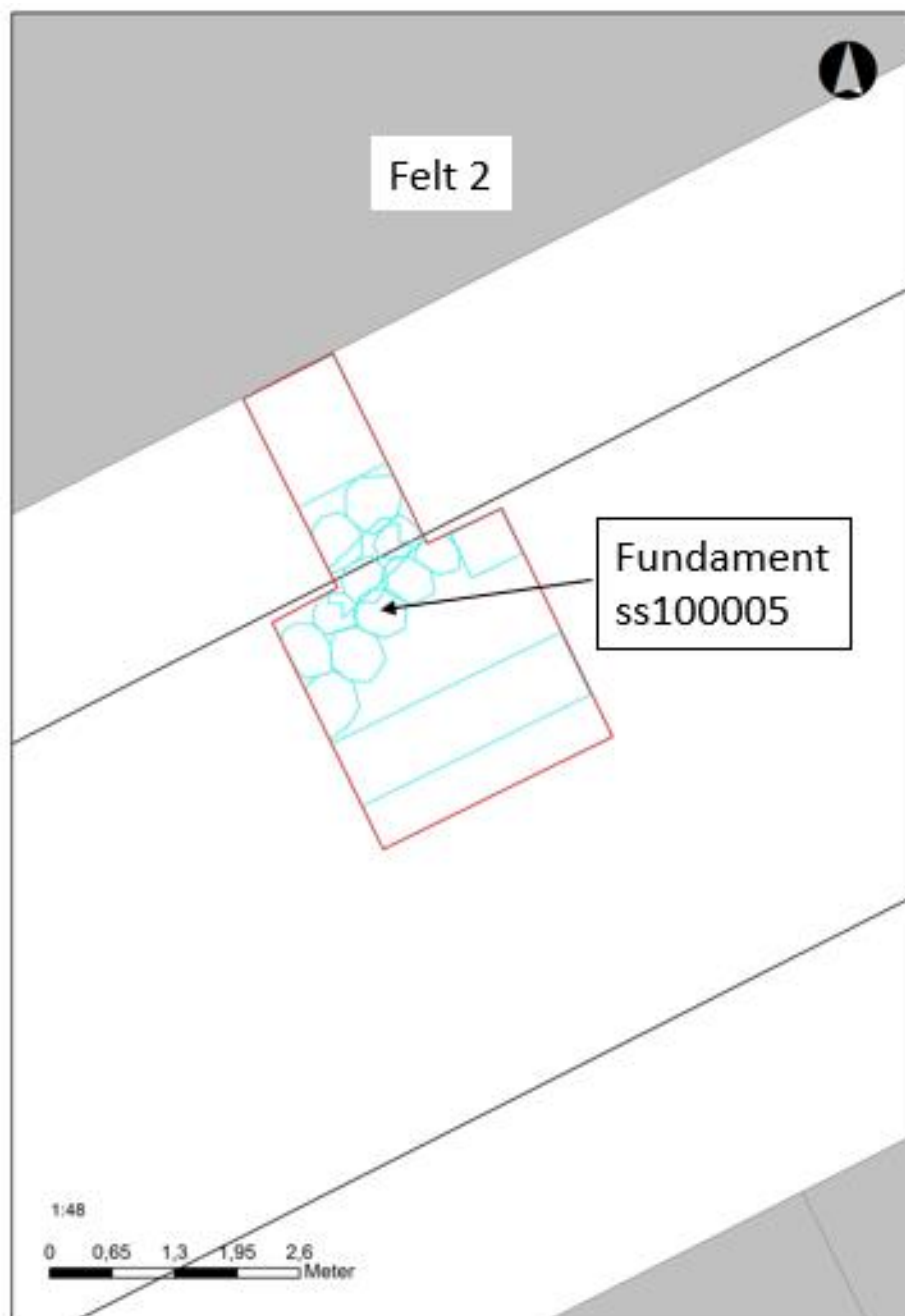
Der blev påtruffet kulturlag, stenkonstruktioner samt en enkelt trækonstruktion fordelt på felterne. Bevaringsgraden var generel god i de områder, der ikke var forstyrret af moderne rør, kabler ol.

Intrasisld	Subclass	Tolkning	Datering
100005	Sten/tegl konstruktion	Mur	1400-1780'erne
100006	Forstyrrelse	Forstyrrelse	Moderne
100007	Forstyrrelse	Forstyrrelse	Moderne
100008	Forstyrrelse	Forstyrrelse	Moderne
100010	Sten/tegl konstruktion	Stenfundament	16-1700
100011	Sten/tegl konstruktion	Sten	16-1700
100012	Træstruktur	Trævandrør	16-1700
100014	Forstyrrelse	Forstyrrelse	Moderne
100015	Sten/tegl konstruktion	Stenfundament	1600-1800
100016	Forstyrrelse	Forstyrrelse	Moderne
100017	Forstyrrelse	Forstyrrelse	Moderne

Tabel 4. Registrerede kontekster.

7.1 Faseinddeling og anlægstyper

Der blev fundet rester af et fundament (ss100005) beliggende i felt 2 i Kronprinsensgade. Det bestod af en muret teglstensdel samt en række kampesten, der var både nordøst-sydvest orienteret.

Figur 4 Oversigt felt 4 med fundament (ss100005)

Den murede del blev erkendt ca. 50 cm under nuværende overflade og bestod af røde tegl med målene 25x7x13 cm røde tegl sat i en lys gråhvid finkornet mørtel, der var meget tyk og kompakt. Det var ikke muligt at se forbandt, men der kunne erkendes minimum 5 skifter. Muren var 47 cm bred og 110 cm lang. Den var ødelagt i begge ender, hvorved dens fuld længde ikke kunne erkendes. Der forekom dog en mindre del af fundamentet inde i den nordøstlige profil, hvilket tyder på at murværket har fortsat. Denne del var dog smallere (ca. 25 cm bredt) og kunne være en form for skillevæg til

fundamentet, hvilket sandsynligvis vil betyde at den indvendige del af bygningen kan erkendes. Teglstenene lå direkte ovenpå en række kampesten, der ligeledes var nordøst-sydvest orienteret. Kampestensfundamentet bestod af 3 rækker kampesten, der samlet set var 140 cm bred. Stenlækkerne længde kunne følges 220cm i hele tracéets længde.

Stenene fortsatte i profilerne og derved kunne dens fulde længde ikke erkendes. Kampestenene lå i minimum to lag. Det øverste lag kampesten blev fjernet med maskine. Kampestensfundamentets fulde højde blev ikke erkendt, da der ikke skulle graves yderligere ned og stenene i andet niveau derved blev liggende.

Rundt om fundamentet var der mange forstyrrelser af moderne rør og fyld. Der var ligeledes trangt med plads i det lille tracé, og det var derfor ikke muligt at erkende nogle intakte kulturlag.

Figur 5 Felt 2: Muret del af fundament.

Figur 6 Felt 2: Kampesten af fundament.

Ud fra skriftlige kilder og kortmateriale vurderes fundamentet til at høre til den gård, der har ligget i området, og har sine rødder tilbage til 1400-tallet (Tønnesen, A. 1988). Gården har tilhørt mange prominente personer og er uden tvivl blev udvidet og ombygget ad flere gange. Fundamentets placering og orientering stemmer fint overens med adelsgårdens placering. Gården nedbrændte i 1728, men blev genopført og fungerede frem til 1783, hvor gården blev revet ned til fordel for anlæggelsen af Kronprinsensgade. Om der er tale om fundamentet fra før eller efter branden i 1728 kan ikke siges.

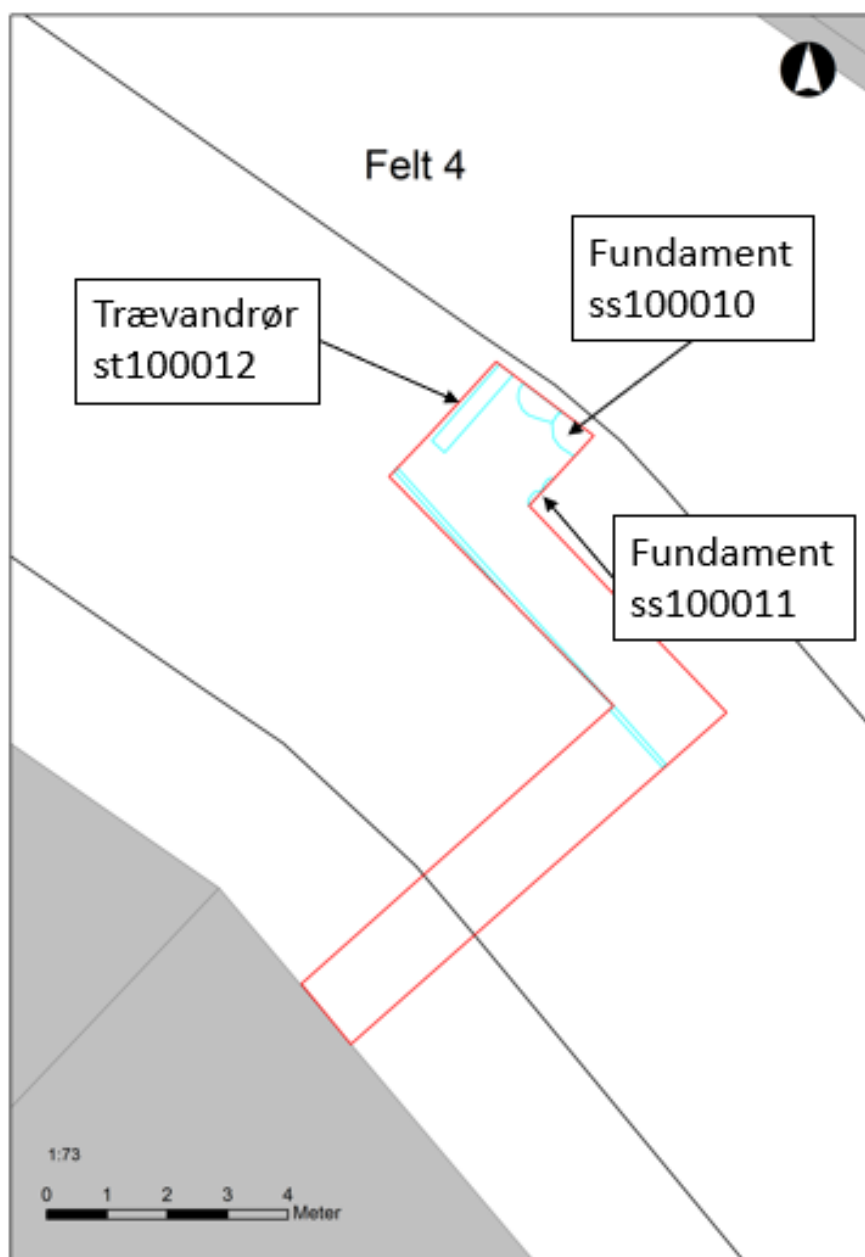
Fra gravningen KBM2847: *"I 2003 stødte Københavns Museum på et lignede fundament ud for Kronprinsensgade 7 (KBM2847): I bunden af tracéet med topkote 125 cm under terræn fandtes en rest af murværk på mellemstore kampesten. Teglstenene var gule og af ubestemmelig størrelse. Det var svært at afgøre den oprindelig udstrækning, men længderetningen på teglstenene afveg fra gadens nuværende orientering i mere nordlig retning. Murværket fandtes cirka fire meter fra facaden på nummer syv og cirka to meter fra skellet mellem nummer fem og syv. Murværket blev ikke fjernet."*

Det kan med stor sandsynlighed være en del af samme konstruktion, der blev fundet ved denne gravning.

Figur 7 Udsnit af Geddes eleverede kort fra 1761 lagt sammen med moderne kort. Den røde markering viser felt 2.

I felt 4 blev der fundet to mulige fundamenter i form af kampesten. Begge fundamenter lå i profilerne, og det var derved svært at afgøre, om der er tale om tilfældige sten eller om det er reelle fundamentsforløb.

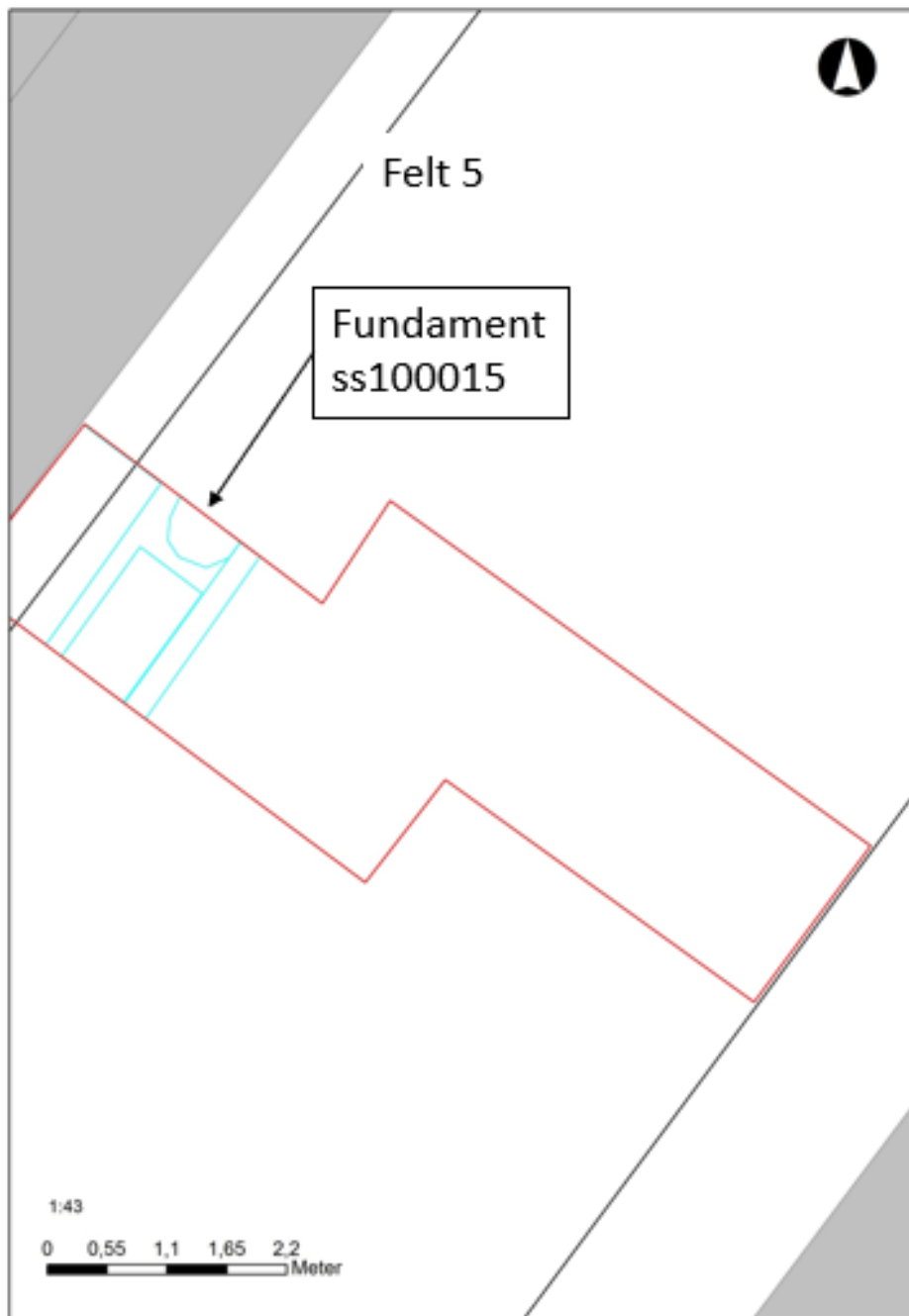
Figur 8 Oversigt felt 4 med fundamenter (ss100010 og ss100011) og trævandrer (st100012).

To store kampesten (70-80 cm i diameter) blev fundet ved siden af hinanden i den nordøstlige profil (ss100010). Stenene lå ca. 150-200 cm under nuværende overflade. Begge sten blev fjernet med maskine, og der kunne ikke erkendes andre lignende sten i nærheden.

To mindre kampesten (30-40 cm i diameter) blev fundet ved siden af hinanden i den sydøstlige profil (ss100011). Disse sten blev fjernet, så der kunne spunset i tracéet. Jorden omkring begge de mulige fundamentsforløb bar præg af tidligere gennemgravning, hvorved det ikke kan sikres at kampestenene ligger in situ. Derved kan en nærmere datering heller ikke angives.

Det var af sikkerhedsmæssige årsager ikke muligt at dokumentere stenene yderligere.

I felt 5 blev der erkendt et fundament bestående af en mur samt en stor kampesten (ss100015).

Figur 9 Oversigt felt 5 med fundament (ss100015).

Fundamentet var orienteret nordøst-sydvest og var omgivet af moderne forstyrrelser på begge sider. Den murede del bestod af røde og gule tegl, der lå i minimum to lag. Fundamentet var 120 meter langt og fortsatte ind i den sydvestlige profil, hvorved den fulde længde ikke kunne erkendes. Bredden var ca. 71 cm. Det murede fundament bar præg af at være ødelagt. Ved siden af i samme niveau lå en stor kampesten, der tolkes som del af fundamentkonstruktionen. Stenen målte ca. 70 cm i diameter. Fundamentet blev liggende, da der ikke skulle graves yderligere i dybden. Der var mange moderne

forstyrrelser i feltet, hvilket udgjorde en risiko for ulykke ved nedstyrtning af recentgrus, der underminerede den eksisterende asfalt. Derved blev der ikke registreret yderligere, da ophold i feltet blev for farligt. Fundamentet kan muligvis være fra en bygning før branden i 1728.

Figur 10 Muret fundament (ss10005).

Figur 11 Felt 5 sikkerhed: Eksempel på underminering af asfalt.

I felt 4 kom der et trævandrør (st100012) ca. 200 cm under nuværende niveau, der bar tydeligt præg af at være blevet ødelagt. Dette er sandsynligvis sket ved tidligere opgravning i området, hvilket jordens karakter ligeledes bar præg af. Der var tale om omrodet jord med mange brokker, sten og genstandsmateriale af varierende karakter, hvilket indikerer opfyld af blandet karakter. Vandrøret lå orienteret nordøst-sydvest og var 170 cm langt. Dets fulde længde kunne ikke erkendes, da det fortsatte mod nordøst ind i profilen. Grundet tidligere beskadigelse af vandrøret kunne diameteren desværre ikke angives med sikkerhed, men estimeres til at være ca. 30 cm. Sammen med træøret fandtes en blymuffe, der har fungeret enten som koblingsled mellem to stammer eller til en stikledning.

Figur 12 Trævandrør (st100012).

Figur 13 Blymuffe til trævandrør (st100012).

7.2 Fundmateriale

Der blev ikke indsamlet nogle genstande på indeværende sag.

.

7.3 Naturvidenskabelige analyser

Der er ikke foretaget nogen naturvidenskabelige analyser på indeværende sag.

8 Diskuterende sammenfatning

Bevaringsgraden af de arkæologiske levn var generelt god, men i forekom i meget små mængder. Dette hovedsageligt på grund af de mange moderne forstyrrelser. Men på trods heraf, var de arkæologiske levn helt i tråd med, hvad museet havde af forventninger til hvad der kunne findes på området.

9 Fremtidigt arbejde

De tidligere udførte gravninger og det berørte områdes placering indenfor den middelalderlige bydel, taler for at man for fremtiden bør foretage lignende overvågninger i området. Selvom der er mange forstyrrelser, kan der være områder bevaret, som bør registreres for eftertiden. Dette gælder ligeledes, hvis der skulle graves dybere på samme steder som indeværende undersøgelse dækker.

10 Litteraturliste

Christensen, V. 1911-12. *Historiske meddelelser om København III*. København.

Christophersen, A. 1985: *København og omegn gennem 6000 år. En kortlægning af de arkæologiske interesseområder i Københavns Kommune*. Københavns Bymuseum 1985.

Fritz, S.1862.: *Et bidrag til det terrains Historie, hvorpå Kjøbenhavn er bygget, hentet fra jordlagene i Store Kjøbmagergade. Quartalsberetninger fra Industriforeningen i Kjøbenhavn*. Udgivne ved Industriforeningens Tidsskriftsudvalg. 22. Aargangs 2. hæfte. København.

Ramsing, H. U.: 1910. *H. U. Ramsings Samlinger no. 55. Målinger ved grundudgravninger i København*. København.

Rosenkjær, H.N. 1906: *Fra Det Underjordiske København. Geologiske og Historiske Undersøgelser*. København.

Skaarup, B. 1999. Strandenge og kystlinien i den ældste tid. *Historiske meddelelser om København 1999*. København.

Tønnesen, A. 1988. *København før og nu – og aldrig. Bd. 4. Nord for Strøget*, Red. Bramsen, B,

Beretninger fra Københavns Museum

KBM2030 Nina Bangs Plads

KBM2847 Kronprinsensgade 1-7

KBM4074 Pilestræde, Købmagergade, Landemærket

KBM4123 Kronprinsensgade m.fl.

11 Fotoliste

KBM4301 Klareboderne					
Foto nr.	Motiv	Felt	Set fra	Dato	Initial
20180425_105859	Murværk fundament	Felt 2	S	25-04-2018	SDW
20180425_105909	Murværk fundament	Felt 2	NV	25-04-2018	SDW
20180425_105919	Murværk fundament	Felt 2	S	25-04-2018	SDW
20180425_105938	Murværk fundament	Felt 2	V	25-04-2018	SDW
20180425_110052	Murværk fundament	Felt 2	S	25-04-2018	SDW
20180425_110226	Placering i gaden	Felt 2	SØ	25-04-2018	SDW
20180425_110245	Placering i gaden	Felt 2	SØ	25-04-2018	SDW
20180425_110257	Gravningens placering i gaden	Felt 2	SV	25-04-2018	SDW
20180425_110933	Murværk fundament	Felt 2	SV	25-04-2018	SDW
20180425_110957	Recente forstyrrelser	Felt 2	NØ	25-04-2018	SDW
20180425_111429	Optaget murværk, forbandt	Felt 2	n/a	25-04-2018	SDW
20180425_111522	Optaget murværk	Felt 2	n/a	25-04-2018	SDW
20180425_111537	Optaget murværk	Felt 2	n/a	25-04-2018	SDW
20180425_115436	Øverste række af kampesten under murværk, flade	Felt 2	NØ	25-04-2018	SDW
20180425_115459	Øverste række af kampesten under murværk, flade, detail	Felt 2	n/a	25-04-2018	SDW
20180425_115546	Øverste række af kampesten under murværk, flade	Felt 2	V	25-04-2018	SDW
20180425_124301	nederste + østlige række af kampesten, flade	Felt 2	N	25-04-2018	SDW
20180425_124331	nederste + østlige række af kampesten, flade	Felt 2	S	25-04-2018	SDW
20180425_124403	nederste + østlige række af kampesten, flade	Felt 2	S	25-04-2018	SDW
20180425_124409	nederste + østlige række af kampesten, flade	Felt 2	S	25-04-2018	SDW
20180425_124446	nederste + østlige række af kampesten, profil	Felt 2	N	25-04-2018	SDW
20180425_124456	nederste + østlige række af kampesten, profil	Felt 2	N	25-04-2018	SDW
20180425_124502	Nederste + østlige række af kampesten, profil	Felt 2	N	25-04-2018	SDW

20180426_081634	Nederste + vestlige række af kampesten, profil	Felt 2	V	26-04-2018	SDW
20180426_081644	Nederste + vestlige række af kampesten, flade	Felt 2	SØ	26-04-2018	SDW
20180426_081653	Nederste + vestlige række af kampesten,	Felt 2	SØ	26-04-2018	SDW
20180426_081912	Murværk og vestlige række kampesten i profilen	Felt 2	S	26-04-2018	SDW
20180426_082631	Murværk og vestlige række kampesten i fladen	Felt 2	SV	26-04-2018	SDW
20180426_090208	Nordlige kampesten i fladen	Felt 2	SV	26-04-2018	SDW
20180516_102554	Nyt felt i Klareboderne, længst væk fra Købmagergade	felt 3	SV	16.05.2018	SDW
20180516_102559	Nyt felt i Klareboderne, længst væk fra Købmagergade, profil over vejen	felt 3	S	16.05.2018	SDW
IMG_3659	Område for murværk og fundamentssten nærmest fortovskant udenfor Klareboderne nr. 5	felt 3	NØ	14-05-2017	MS
IMG_3660	Gule mursten fra murværk og fundament nærmest fortovskant udenfor Klareboderne nr. 5	felt 3		14-05-2017	MS
IMG_3668	Moderne grus og kabler under fortovskant indtil Klareboderne nr. 5	felt 3	SV	15-05-2017	MS
IMG_3677	Grøftekant med endelig gråbrun opfyldning som kan følges i større deler af grøften mellem Klareboderne nr. 5 og nr. 14	felt 3	SV	15-05-2017	MS
20180802_095446	Felt i Pilestræde	felt 4	N	02.08.2018	SDW
20180802_122057	Pilestræde, profil	felt 4	NV	02.08.2018	SDW
20180802_122131	Pilestræde, profil	felt 4	NØ	02.08.2018	SDW
20180802_122301	Pilestræde, profil	felt 4	NV	02.08.2018	SDW
20180802_122404	Pilestræde, profil	felt 4	NV	02.08.2018	SDW
20180802_123653	Pilestræde, profil	felt 4	NV	02.08.2018	SDW
20180806_085951	Optagning af kampesten med maskine	felt 4		06.08.2018	SDW
20180806_090034	Pilestræde, kampesten i hjørne	felt 4	Ø	06.08.2018	SDW
20180806_091959	Pilestræde, oversigt	felt 4	N	06.08.2018	SDW
20180806_092006	Pilestræde, kampesten i hjørne	felt 4	NV	06.08.2018	SDW
20180806_111826	Arb. foto med målestok	felt 4	N	06.08.2018	SDW
20180807_071411	Pilestræde, profil, øverste del	felt 4	NV	07.08.2018	SDW
20180807_071436	Pilestræde, profil, nederste del	felt 4	NV	07.08.2018	SDW
20180807_073020	Pilestræde, profil, øverste del	felt 4	NV	07.08.2018	SDW
20180807_073051	Pilestræde, profil, øverste del	felt 4	NV	07.08.2018	SDW

20180807_073107	Pilestræde, profil, midterste del	felt 4	NV	07.08.2018	SDW
20180807_073150	Pilestræde, profil, nederste del	felt 4	NV	07.08.2018	SDW
20180807_073208	Pilestræde, profil	felt 4	NV	07.08.2018	SDW
20180807_081731	Arb. foto	felt 4	N	07.08.2018	SDW
20180807_090714	Vandrør	felt 4	SØ	07.08.2018	SDW
20180807_090754	Vandrør	felt 4	SØ	07.08.2018	SDW
20180807_092137	Vandrør	felt 4	-	07.08.2018	SDW
20180807_092143	Vandrør	felt 4	-	07.08.2018	SDW
20180807_092150	Vandrør	felt 4	-	07.08.2018	SDW
20180807_092742	Arb. foto, spunser svejsehul	felt 4	SV	07.08.2018	SDW
20180807_092814	Arb. foto, spunser svejsehul	felt 4	S	07.08.2018	SDW
20180809_092358	Møntergade, fundament	felt 5	SØ	09.08.2018	SDW
20180809_092427	Møntergade, fundament	felt 5	SØ	09.08.2018	SDW
20180809_092455	Møntergade, fundament	felt 5	NV	09.08.2018	SDW
20180809_092735	Arb. foto	felt 5	NV	09.08.2018	SDW
20180809_092826	Møntergade, fundament, profil	felt 5	NV	09.08.2018	SDW
20180809_092846	Møntergade, fundament	felt 5	NV	09.08.2018	SDW
20180809_095029	Arb. foto, kampesten	felt 5	SØ	09.08.2018	SDW
20180809_095239	Felt efter optagning af kampesten + sikkerhed	felt 5	SØ	09.08.2018	SDW
20180809_100203	Murstensklods fra fundament	felt 5		09.08.2018	SDW
20180809_104654	Arb. foto, sikkerhed	felt 5	SØ	09.08.2018	SDW
20180809_104703	Arb. foto, sikkerhed	felt 5	SØ	09.08.2018	SDW